

Оксана Хотинська-Нор

докторка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4480-6677>
oksnor79@gmail.com

УДК 347.965

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Нелінійний розвиток українського суспільства знову і знову привертає увагу до базових цінностей демократичної держави, ядро яких становить людина, її права та свободи, а також правових інститутів, спроможних їх забезпечити та захистити.

Традиційно ідею правозахисту в державі уособлює інститут адвокатури, що розвивається під впливом факторів різного порядку та характеру. Так, попит на адвокатську професію, складний характер суспільних правовідносин і суперечливий, стихійний підхід до їх правового регулювання актуалізували питання спеціалізації в адвокатурі, яка для вітчизняного наукового дискурсу є доволі новим предметом дослідження та сприймається вітчизняними науковцями як суто позитивне явище, спроможне забезпечити високу якість адвокатських послуг. Водночас негативні наслідки, що спричиняє спеціалізація, належної уваги не отримали.

Метою статті є системний аналіз перспективи розвитку спеціалізації в адвокатурі України з урахуванням вітчизняної специфіки її проявів, а також переваг і недоліків, які вона спричиняє в адвокатській діяльності.

Зважаючи на множинність існуючих підходів до тлумачення терміна “спеціалізація”, акцентовано увагу на таких ключових аспектах спеціалізації в адвокатурі: 1) спеціалізація передбачає сегментацію, нехай і умовну, сфер адвокатської діяльності; 2) спеціалізація передбачає наявність і концентрацію певних поглиблених (експертних) знань і навичок в адвоката у відповідній, відмінній від інших, сфері адвокатської діяльності; 3) обрана як спеціалізована сфера адвокатської діяльності є постійною та пріоритетною для адвоката; 4) спеціалізація позиціонує, персоніфікує та вирізняє адвоката серед його колег.

Особливістю спеціалізації в адвокатурі є те, що вона притаманна як сфері адвокатського самоврядування (корпоративний рівень), визначаючи специфіку його організації та реалізацію функцій, так і адвокатській діяльності, зумовлюючи особливості функціонування її різноманітних організаційних форм (професійний рівень). В обох цих сферах спеціалізація справляє вплив у двох напрямках: а) організаційному та б) функціональному.

Відзначено, що переважно підставою для спеціалізації науковці розглядають галузеву диференціацію права. Водночас сфера адвокатської практики визначається також типом клієнта (юридична чи фізична особа), на якого орієнтується адвокат або фірма.

Наголошено, що попит на спеціалізацію, на “профільних” адвокатів значною мірою визначається та коригується особливостями ринку та економічного розвитку конкретної держави. У цьому контексті надано характеристику поняттю “адвокатський бутик”, поява якого є прикладом того, як спеціалізація визначає тренди у розвитку організації та функціонування окремих форм здійснення адвокатської діяльності.

Підкреслено, що в Україні спеціалізація адвокатської діяльності має неформальний характер, розвиваючись поза сферою правового регулювання, а отже, є неконтрольованою. Крім того, акцентовано увагу на негативних наслідках впливу спеціалізації адвокатської діяльності, якими слід вважати професійну містифікацію та рутинізацію діяльності.

У підсумку зроблено висновок про необхідність нормативної регламентації спеціалізації адвокатської діяльності, що сприятиме забезпеченню якості адвокатських послуг.

Ключові слова: адвокат; адвокатура; адвокатська діяльність; спеціалізація; принцип спеціалізації; професіоналізм.

Нелінійний розвиток українського суспільства знову і знову привертає увагу до базових цінностей демократичної держави, ядро яких становить людина, її права та свободи, а також правових інститутів, спроможних їх забезпечити та захистити.

Історично склалося так, що ідею правозахисту символізує інститут адвокатури, історія якого налічує вже не одне тисячоліття. Кожний етап його розвитку віддзеркалює якісні трансформації соціуму та держави, даючи змогу зрозуміти та осмислити домінуючі у різний час ідеї, погляди, традиції, що виражали та характеризували стан певного суспільства загалом і держави зокрема, особливості їхнього взаємозв'язку та взаємодії на кожному витку еволюції.

Формування ідеї правової держави, розвиток концепту громадянського суспільства об'єктивно зумовлюють модернізацію адвокатури, яка, як зазначають її дослідники, є достатньо консервативною сферою. Інакше кажучи, розвиток адвокатури є своєрідним “барометром”, що вказує на постійний прогрес (або ж регрес) прав людини у її відносинах із державою; адвокатура розвивається відповідно до тенденцій розвитку інших інститутів громадянського суспільства: вона звеличується зі зростанням свобод громадян і занепадає разом із їх обмеженням.

Не менший вплив на адвокатуру справляють глобалізаційні процеси, що спонукають до масштабного обміну інформацією, запозичення прогресивних ідей та інститутів, внаслідок чого відбувається трансформація

як у напрямі інституціонального та організаційного розвитку адвокатури, так і безпосередньо у сфері здійснення адвокатської діяльності.

Так, попит на адвокатську професію, складний характер суспільних правовідносин і суперечливий, стихійний підхід до їх правового регулювання актуалізують питання спеціалізації в адвокатурі, яка для вітчизняного наукового дискурсу є доволі новим предметом дослідження та сприймається вітчизняними науковцями як позитивне явище, спроможне забезпечити високу якість адвокатських послуг.

Наприклад, С. Іваницький зазначає:

<...> за рахунок систематичної роботи над питаннями певної категорії адвокат в змозі швидше, глибше, якісніше та з меншими витратами опрацювати правові проблеми, що виникають. Аналогічним потенціалом володіють створені адвокатами інституційні структури <...>¹.

Як гарантію, обов'язкову умову забезпечення належної якості та ефективності адвокатури в Україні, також розглядає спеціалізацію О. Скрябін, який наполягає на необхідності її законодавчого закріплення². Подібної позиції дотримується А. Бірюкова, яка, зі свого боку, висунула та обґрунтувала тезу про 'виражену на міжнародному рівні тенденцію розвитку спеціалізації адвокатської діяльності за відповідною сферою (галуззю) права'³.

Якщо серед вітчизняних дослідників спеціалізація як явище в адвокатурі становить інтерес віднедавна, західна наука вже достатньо давно та прискіпливо вивчає прояви, вплив і наслідки спеціалізації у сфері організації та здійснення адвокатської діяльності з урахуванням світових тенденцій суспільного розвитку⁴. Зокрема, у сучасних дослідженнях із належною аргументацією переймаються проблемою впливу спеціалізації на стратифікованість юридичної професії, організацію підготовки майбутніх фахівців з урахуванням можливостей наступного працевлаштування, розмір доходів від адвокатської діяльності за відповідним напрямом, що нею зумовлюється, тощо.

Метою дослідження є системний аналіз перспективи розвитку спеціалізації в адвокатурі України з урахуванням вітчизняної специфіки її проявів, а також переваг і недоліків, які вона спричиняє в адвокатській діяльності.

¹ С. Іваницький, *Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система* (Інтерсервіс 2017) 348.

² А. Скрябін, 'Специализация адвокатов как гарантия обеспечения надлежащего качества и эффективности адвокатуры в Украине' (2015) 1/2 *Legea și viața* 114-7.

³ А. Бірюкова, *Адвокатура України в умовах глобалізації* (Алерта 2018) 154.

⁴ David R. Brink, 'Let's Take Specialization Apart' [1976] 62(2) *American Bar Association Journal* 191-6; David Fromson, 'Let's Be Realistic about Specialization' (1977) 63 *American Bar Association Journal* 74-7.

Як науковий термін “спеціалізація” (лат. *specialis* – особливий, своєрідний), залежно від сфери дослідження, використовується у різних значеннях. Звертаючись першочергово до семантики цього слова, науковці переважно наводять його тлумачення як дію та стан за значенням слів “спеціалізувати” і “спеціалізуватися”. Останні означають: а) набувати певних знань, навичок у якій-небудь галузі науки або техніки; набувати якоїсь спеціальності; б) закріплюватися за якою-небудь однією спеціальною галуззю, мати спеціальне, особливе призначення; в) давати спеціальні знання, навички в якій-небудь галузі науки або техніки⁵.

А. Бірюкова вказує на те, що галузевий підхід тлумачить “спеціалізацію” як: 1) зосередження діяльності на відносно вузьких напрямках, окремих технологічних операціях чи видах продукції, що випускається; 2) набуття спеціальних знань і навичок у певній сфері; 3) розподіл праці за її окремими видами та формами⁶.

Урахування сукупно з наведеними вище також загальносоціологічного значення слова “спеціалізація”, що тлумачиться як функціональна диференціація ролей між індивідами у певному суспільстві, системі⁷, дає можливість зробити акцент на таких головних аспектах спеціалізації в адвокатурі:

- 1) спеціалізація передбачає сегментацію, нехай і умовну, сфер адвокатської діяльності;
- 2) спеціалізація передбачає наявність і концентрацію певних поглиблених (експертних) знань і навичок в адвоката у відповідній, відмінній від інших, сфері адвокатської діяльності;
- 3) обрана як спеціалізована сфера адвокатської діяльності є постійною та пріоритетною для адвоката;
- 4) спеціалізація позиціонує, персоніфікує та вирізняє адвоката серед його колег.

Кожна з наведених позицій отримає належну деталізацію в подальшому. Нині ж слід зазначити про таке.

Особливістю спеціалізації в адвокатурі є те, що вона притаманна як сфері адвокатського самоврядування (корпоративний рівень), визначаючи специфіку його організації та реалізацію функцій, так і адвокатській діяльності, зумовлюючи особливості функціонування її різноманітних організаційних форм (професійний рівень).

В обох цих сферах спеціалізація справляє вплив у двох напрямках: а) організаційному та б) функціональному.

⁵ Словник української мови, т 9 (1978) 501.

⁶ Бірюкова (н 3) 152.

⁷ *Енциклопедія соціології* (2009) <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/socio/3890/СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ>> (дата звернення: 20.10.2019).

На корпоративному рівні спеціалізація виражається у створенні системи органів адвокатського самоврядування (конференція адвокатів регіону, рада адвокатів регіону, Рада адвокатів України, з'їзд адвокатів України), внутрішня структура яких передбачає розгалужену мережу структурних одиниць (відділів, палат, комітетів тощо; організаційна складова), що реалізують різні спеціалізовані функції (представницьку, кваліфікаційну, дисциплінарну, контрольну та інші; функціональна складова).

На професійному рівні, який сьогодні для України становить особливий інтерес, спеціалізація конкретизує напрям роботи адвоката у разі здійснення ним адвокатської діяльності індивідуально чи через адвокатське бюро (прояв функціональної складової), а також визначає специфіку організації роботи адвокатського об'єднання (організаційна складова).

Необхідно звернути увагу, що спеціалізація в адвокатській діяльності є неоднорідною, що пов'язано з різноманітністю чинників, які її зумовлюють. С. Іваницький зазначає про те, що 'у сучасному світі вона зводиться в основному до 3-х різновидів – спеціалізація сферою правовідносин, клієнтурою або їх поєднанням у різних пропорціях'⁸.

Переважно підставою для спеціалізації науковці розглядають галузеву диференціацію права, в основу якої покладена теорія диференціації правовідносин. За такого підходу критерієм розподілу сфери професійних інтересів між спеціалізованими адвокатами найчастіше буде предмет матеріальних галузей права, який для адвоката може становити зацікавленість з огляду на особисті міркування, якості, уподобання і прагнення у розвитку. Адвокат має право сам вирішувати, чи подобається йому сфера кримінального права, чи "душа лежить" до справ, що впливають із сімейних правовідносин. Аналітичний склад мислення, любов до цифр і математики, навички у бухгалтерії чи фінансах імовірно зумовлять спеціалізацію адвоката у сфері податкового права. Водночас спонукальними у виборі спеціалізації адвоката за сферою правовідносин можуть бути й інші (особистісні) мотиви. Наприклад, наявність фізичних вад здоров'я чи досвід лікарської помилки можуть відіграти вирішальну роль у фокусуванні професійних інтересів адвоката на медичному праві. Або ж схильність адвоката до творчості, наявність літературного таланту сприятимуть його заінтересованості у розвитку знань і навичок у сфері права інтелектуальної власності.

Зазвичай сфера адвокатської практики визначається типом клієнта, на якого орієнтується адвокат або фірма.

⁸ Іваницький (н 1) 353.

Юридичні особи, на відміну від фізичних осіб, як клієнти є більш привабливими: у них більша фінансова спроможність, постійна потреба юридичного супроводу, певний стабільний спектр юридичних послуг, який обумовлений напрямом діяльності. Як правило, домінуючими серед них сьогодні є послуги у сфері корпоративного та податкового права, до яких “приєднуються” інші сфери залежно від кола інтересів юридичної особи (антимонопольне, транспортне, право інтелектуальної власності тощо). Орієнтація на такий тип клієнта досить часто спонукає адвокатів, які займаються індивідуальною діяльністю, до комунікації з колегами іншого профілю з подальшим об’єднанням зусиль, унаслідок чого з’являється нова організаційна форма – адвокатське об’єднання. Що ж до адвокатських компаній, то реагування на потреби клієнта у спеціальних знаннях, як правило, відбувається шляхом розширення свого штату з можливою реорганізацією внутрішньої структури фірми.

Утім, переваги юридичних осіб для адвоката не слід переоцінювати. У часи економічного занепаду, оптимізуючи свої витрати та оцінюючи ризики, такі клієнти одним із перших кроків або мінімізують запит, або взагалі відмовляються від адвокатських послуг щодо юридичного супроводу своєї господарської діяльності.

Натомість правнича допомога фізичним особам споконвіку визначала соціальне призначення адвокатури. Людина внаслідок своєї інтегральної біосоціальної природи, яка визначає наявність у неї інстинктів, потягів, потреб, інтересів, що трансформуються у відповідні права та обов’язки, завжди перебуватиме у фокусі адвокатури як джерело її існування.

Надання професійної правничої допомоги людям може передбачати і більш вузьку спеціалізацію за суб’єктним критерієм. Наприклад, адвокат може спеціалізуватися на захисті прав жінок або дітей, яких прийнято відносити до вразливих верств суспільства. Така спеціалізація схвально сприймається та підтримується міжнародними інституціями. Так, зокрема, у резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об’єднаних Націй (далі – ООН) “Принципи та керівні положення ООН щодо доступу до правової допомоги в системах кримінального правосуддя” наголошується:

<...> 52. Держава повинна вживати ефективні й належні заходи для забезпечення права жінок на отримання доступу до правничої допомоги, зокрема, шляхом:

<...> б) вжиття активних заходів для забезпечення того, щоб коли це можливо, підсудних, обвинувачених чи потерпілих, які є жінками, могли представляти жінки-адвокати <...> .

53. Державам слід забезпечувати вжиття особливих заходів в інтересах дітей для сприяння отриманню ними ефективного доступу до правосуддя та недопущення їх соціального осуду та інших негативних наслідків у результаті їхньої участі в кримінальному процесі, зокрема шляхом:

а) забезпечення права дитини на отримання послуг адвоката, призначеного для представництва інтересів дитини від її імені під час судочинства <...>.

58. Державам слід вживати належних заходів для створення систем надання правничої допомоги, орієнтованих на забезпечення доброзичливого ставлення до дитини <...>, зокрема шляхом:

а) створення, коли це можливо, спеціальних механізмів надання спеціалізованої правничої допомоги дітям і підтримки інтеграції правничої допомоги, орієнтованої на забезпечення доброзичливого ставлення до дитини, в загальні та неспеціалізовані механізми; <...>

с) розробки стандартів правничої допомоги, орієнтованої на забезпечення доброзичливого ставлення до дитини, і професійних кодексів поведінки. Юристи, які представляють інтереси дітей, повинні, коли це необхідно, проходити регулярну перевірку на предмет їхньої придатності для роботи з дітьми;

д) сприяння розробці стандартних навчальних програм із надання правничої допомоги. Юристи, які представляють інтереси дітей, повинні проходити професійну підготовку та бути поінформованими про права дітей і суміжні питання, отримувати постійну та поглиблену підготовку і бути здатними спілкуватися з дітьми на рівні їх розуміння. Всі юристи, які працюють з дітьми та представляють їхні інтереси, повинні пройти базову багатогранну підготовку з питань прав і потреб дітей різних вікових груп і процедур, спеціально розроблених для них, а також навчання у сфері психологічних та інших аспектів розвитку дітей, приділяючи особливу увагу дівчаткам і дітям із числа меншин чи корінного населення <...>⁹.

Попит на спеціалізацію, на “профільних” або навіть “вузько профільних” адвокатів, значною мірою визначається та коригується особливостями ринку й економічного розвитку конкретної держави. Так, відзначено, що в часи економічного занепаду потреба в юристах, які спеціалізуються на корпоративних злиттях і поглинаннях, зменшується, тоді як збільшується запит на послуги спеціалістів із питань банкрутства¹⁰. Популярна на Заході адвокатська практика, яка фокусується на нерухомості та зумовлює більш вузьку спеціалізацію, наприклад, у пи-

⁹ Принципы и руководящие положения Организации Объединенных Наций, касающиеся доступа к юридической помощи в системах уголовного правосудия: резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 20 декабря 2012 г. 67/187 <<https://undocs.org/ru/A/RES/67/187>> (дата звернення: 20.10.2019).

¹⁰ ‘How do I decide what type of lawyer I want to be?’ (*The Guardian*) <<https://www.theguardian.com/law/2016/may/11/how-do-i-decide-what-type-of-lawyer-i-want-to-be-trainee-solicitor>> (accessed: 20.10.2019).

таннях оренди землі, вимагає наявності й відповідного ринку, що Україні поки що не властиво.

Економічна та інвестиційна активність лідерів світового ринку юридичних послуг (США, Європи та частини країн Азійського регіону) впливає на його сегментацію, вигідно вирізняючи за рівнем прибутків сфери, пов'язані з корпоративним і фінансовим правом (39 %), вирішенням спорів (28 %) і нерухомістю (7 %) ¹¹. Як свідчить контент-аналіз публікацій із досліджуваного напрямку, Україна не залишається осторонь цієї тенденції. Провідні фахівці зазначають, що найбільш прибутковими для вітчизняних юридичних компаній залишаються практики вирішення спорів, корпоративне та податкове право – тобто ті сфери, в яких неминучим є конфлікт інтересів. Окремо вони передбачають розвиток бутикових фірм, серед яких впевнено почуватимуть себе ті, що займаються передовими практиками – судовою, податковою та кримінальною. Водночас наголошується, що навіть вони неминуче розвиватимуть свої практики-сателіти, які забезпечать максимально тісний контакт із клієнтами та мінімізують передачу справ своїх клієнтів на аутсорс своїм колегам. Прогнозується, зокрема, що фірми, які займаються судовими спорами, посилюватимуть свою експертність в агросекторі, на фармацевтичному ринку, в банківському секторі ¹².

Слід звернути увагу на те, що поява та введення у вжиток такого, певною мірою, незвичного для адвокатури терміна, як бутикова (або нішева) юридична (адвокатська) фірма є яскравим прикладом того, як спеціалізація визначає тренди у розвитку організації та функціонування окремих форм здійснення адвокатської діяльності.

“Бутик” (фр. *“boutique”* – крамниця) тлумачиться як невелика вузькоспеціалізована крамниця з обмеженим колом клієнтів. Тож “асиміляція” цього терміна у сфері адвокатської діяльності першочергово вказує на профіль останньої, слугуючи ознакою спеціалізації адвокатської фірми на певній сфері права та підкреслюючи манеру її роботи. Остання, зі свого боку, передбачає відповідність очікуванням клієнтів щодо професійного, експертного вирішення їх проблеми, яке ґрунтується на унікальних знаннях, застосуванні здобутого та накопиченого в цій сфері ексклюзивного досвіду й індивідуальному підході.

Конкурентоздатність адвокатських бутиків із фірмами так званого *full circle* першочергово досягається завдяки їх вдалому позиціонуванню

¹¹ Александр Муранов, ‘Глобальный рынок юридических услуг: некоторые тенденции и цифры’ (Закон.ру, 04.04.2013) <https://zakon.ru/blog/2013/4/4/globalnyj_rynok_yuridicheskix_uslug_nekotorye_tendencii_i_cifry> (дата звернення: 20.10.2019).

¹² А Шевчук, ‘Крупной рыбе вход разрешен: тренды-2019 для юридического рынка’ (delo.ua, 21.02.2019) <<https://delo.ua/business/krupnoj-rybe-vhod-razreshen-trendy-2019-dlja-jur-350219>> (дата звернення: 20.10.2019).

на ринку юридичних послуг із відповідним інформаційним посланням, що “вони займаються виключно цим і не розпорошують свою увагу та сили на інші сфери”. А це дає їм змогу акумулювати та мобілізувати внутрішні ресурси, залучаючи кращих у своїй сфері фахівців. Крім того, вони є більш гнучкими, швидко реагуючи на потреби ринку та відносно безболісно відмовляючись від практик, попит на які падає.

Водночас ринок може справляти і зворотній вплив, актуалізуючи для адвокатських butikів питання стабільності. Занепад певної сфери, спад попиту на сегмент послуг, що визначають профіль адвокатської компанії, можуть призвести в кращому разі до переорієнтації її професійних інтересів, у гіршому – до зміни її моделі з переходом на універсальність чи припинення діяльності. Не меншого значення має питання досягнення та збереження балансу в чисельності клієнтів, часових затратах та обсязі послуг, у процесі надання яких необхідною і важливою є підтримка кваліфікації та високого професійного рівня адвокатів.

Саме детермінантою професіоналізму, що ґрунтується на прагненні ексклюзивного застосування спеціальних знань і досвіду, прийнято вважати спеціалізацію. Адже історія переконливо свідчить, що спеціалізація будь-якої людської діяльності, як правило, покращує її якісні характеристики. Спеціалісти краще виконують свої обов'язки, аніж неспеціалісти. Водночас надто вузька спеціалізація в одній сфері атрофує знання та навички в іншій, тоді як сучасні реалії породжують чимало праввідносин змішаного характеру. У такому разі спеціалізація може призвести до когнітивної “вузькості”, зумовлюючи надто вузьке розуміння проблеми. Тому, крім очевидних переваг і позитивних аспектів, спеціалізація в адвокатській діяльності спричиняє також певні негативні наслідки як для споживачів адвокатських послуг, так і для адвокатської професії.

Так, спеціалізація в адвокатській діяльності об'єктивно зумовлює зменшення кількості “постачальників” необхідних послуг і звужує їх вибір, а це, закономірно, призводить до їхнього здорожчання. Крім того, постає питання про обґрунтованість претензії на більшу фаховість і компетентність адвоката в певній сфері, відповідь на яке криється, серед іншого, в існуючих у державі підходах до формалізації спеціалізації адвокатської діяльності.

На відміну від таких країн, наприклад, як Італія, Франція, Німеччина, де присвоєння адвокатом чи об'єднанням статусу спеціалізованого, регламентовано належним чином, в Україні спеціалізація адвокатської діяльності має неформальний характер, розвиваючись поза сферою правового регулювання, а отже, є неконтрольованою.

Зокрема, С. Іваницький зазначає:

В Україні ж можливість проголошення адвоката фахівцем чи не в кожній галузі права обмежується лише його творчою уявою та сумлінням. Не заглиблюючись у проблему асиметричної інформації, від якої потерпає адвокатська клієнтура на всіх континентах, звернімо увагу на часті випадки неякісного надання адвокатами послуг <...>¹³.

Проблеми, пов'язані з розвитком в Україні спеціалізації адвокатської діяльності поза межами законодавчого регулювання, а також шляхи їх розв'язання, знайшли належне відображення у працях вітчизняних науковців, прізвища яких ми вже називали. Проте поза їхньою увагою залишився один важливий момент.

Без належної формалізації спеціалізація в адвокатській діяльності може поставати як професійна містифікація: коли самі адвокати розробляють складні конфігурації рішень, які нібито лише вони можуть реалізувати, навмисно уникаючи більш простих, адекватних й ефективних шляхів. У цьому разі, як відзначають дослідники, спеціалізація зміщує основний фокус професіоналізації: знання продукуються власними інтересами професії, а не інтересами споживача. Крім того, спеціалізація може бути проявом дисфункціональної тенденції закону до ускладнення¹⁴.

Ще одним наслідком, що спричиняє спеціалізація в адвокатській діяльності, є її рутинізація, основною рисою якої вважається мінімізація невизначеності та оптимізація активності. Усвідомлення обсягу, змісту, алгоритму дій та їх результатів надає людині більшої впевненості, зумовлюючи зменшення і часових витрат, і зусиль на їх виконання. Однак рутинізація діяльності вважається соціально шкідливою для тих, хто її практикує. Однотипність справ, алгоритмізація дій і певною мірою стандартизованість функцій, які виконує спеціалізований адвокат, витісняє творчу (креативну) складову, надаючи роботі монотонний характер. У такому разі існує висока ймовірність і ризик, що в певний момент адвокат автоматично та рефлекторно реагуватиме на потреби клієнтів. А це може призвести до втрати мотивації, інертності та професійного вигорання адвоката.

Зазначені вище прояви впливу спеціалізації на сферу функціонування адвокатури себе не вичерпують. Спеціалізація в адвокатській діяльності також породжує питання фрагментації та стратифікації адвокат-

¹³ Іваницький (н 1) 359.

¹⁴ Richard Moorhead, 'Lawyer Specialisation – Managing the Professional Paradox' (2008) 5 Cardiff Law School Research Paper <<https://orca.cf.ac.uk/18684/1/5.pdf>> (accessed: 20.10.2019).

ської професії, її деетикалізації та належного контролю. Проте їх аналіз потребує уваги в межах окремого дослідження.

Висновки. Підсумовуючи викладене, необхідно наголосити, що сповідуючи професіоналізм як основу функціонування адвокатури в Україні, остання не може залишатися осторонь існуючих загальносвітових тенденцій розвитку цієї сфери. Тому актуальним для України залишається питання нормативної регламентації спеціалізації адвокатської діяльності. Це дасть змогу запровадити “правила гри”, які є необхідною умовою для того, щоб спеціалізація дійсно сприяла якості адвокатських послуг, виправдовуючи сподівання на високу фаховість адвоката. Безконтрольний, стихійний розвиток спеціалізації в адвокатській діяльності, як це відбувається сьогодні, може зашкодити не лише клієнтам, введеним в оману недобросовісною рекламою, а й авторитету адвокатської професії.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Biriukova A, *Advokatura Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Advocacy of Ukraine in the Context of Globalization]* (Alerta 2018) (in Ukrainian).
2. Ivanytskyi C, *Teoretychni osnovy orhanizatsii advokatury v Ukraini: pryntsypy ta systema [Theoretical Foundations of the Advocacy Organization in Ukraine: Principles and System]* (Interservis 2017) (in Ukrainian).

Encyclopedias

3. *Jenciklopedija sociologii [Encyclopedia of Sociology]* (2009) <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/socio/3890/СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ>> (accessed: 18.10.2019) (in Russian).

Dictionaries

4. *Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]*, t 9 (1978) (in Ukrainian).

Journal articles

5. Brink D, ‘Let’s Take Specialization Apart’ [1976] 62(2) American Bar Association Journal 191-6 (in English).
6. Fromson D, ‘Let’s Be Realistic about Specialization’ (1977) 63 American Bar Association Journal 74-7 (in English).
7. Moorhead R, ‘Lawyer Specialisation – Managing the Professional Paradox’ (2008) 5 Cardiff Law School Research Paper <<https://orca.cf.ac.uk/18684/1/5.pdf>> (accessed: 20.10.2019) (in English).
8. Skrjabin A, ‘Specializacija advokatov kak garantija obespechenija nadležashhego kachestva i jeffektivnosti advokatury v Ukraine’ [‘Specialization of Advocates as a Guarantee of Ensuring the Proper Quality and Effectiveness of Advocacy in Ukraine’] (2015) 1/2 *Legea și viața* 114-7 (in Russian).

Websites

9. 'How do I decide what type of lawyer I want to be?' (*The Guardian*) <<https://www.theguardian.com/law/2016/may/11/how-do-i-decide-what-type-of-lawyer-i-want-to-be-trainee-solicitor>> (accessed: 20.10.2019) (in English).
10. Muranov A, 'Global'nyj rynek juridicheskix uslug: nekotorye tendencii i cifry' ['Global Legal Services Market: Some Trends and Figures'] (*zakon.ru*, 04.04.2019) <https://zakon.ru/blog/2013/4/4/globalnyj_rynok_yuridicheskix_uslug_nekotorye_tendencii_i_cifry> (accessed: 20.10.2019) (in Russian).
11. Shevchuk A, 'Krupnoj rybe vhod razreshen: trendy-2019 dlja juridicheskogo rynku' ['Large Fish Allowed: Trends 2019 for the Legal Market'] (*delo.ua*, 21.02.2019) <<https://delo.ua/business/krupnoj-rybe-vhod-razreshen-trendy-2019-dlja-jur-350219/>> (accessed: 20.10.2019) (in Russian).

Oksana Khotynska-Nor

SPECIALIZATION

AS A DEVELOPMENT OPPORTUNITY OF THE BAR IN UKRAINE

ABSTRACT. The non-linear development of Ukrainian society time and again brings into focus the basic values of a democratic State underlain by an individual, his/her rights and freedoms, as well as institutions of law capable of ensuring and protecting the same.

Traditionally, the idea of legal protection in the State is represented by the Bar, the institution which is being developed driven by factors of different order and nature. Thus, the demand for the legal profession, the complex nature of public legal relations and the contradictory, spontaneous approach to their legal regulation have actualized the issue of specialization within the Bar, which is a fairly new subject of research for the Ukrainian scientific discourse and is perceived by Ukrainian scholars as a purely positive phenomenon capable of ensuring high quality of attorney-at-law services. At the same time, the negative consequences which specialization entails have not been given due consideration.

The purpose of the article is to make a systematic analysis of the prospects for the development of specialization within the Bar in Ukraine, with due regard for the national specifics of its manifestations, as well as for the strong and weak points which it engenders within the legal profession.

Given that currently there are multiple approaches to the interpretation of the term "specialization", the article focuses on the following key aspects of specialization within the Bar: 1) specialization implies segmentation, albeit conditional, of the areas of attorney-at-law activities; 2) specialization means that an attorney-at-law has and concentrates certain deep (expert) knowledge and skills in a relevant area of attorney-at-law activities which is different from the other ones; 3) the area of attorney-at-law activities selected as specialization is a permanent priority for an attorney-at-law; 4) specialization positions, personifies and differentiates an attorney-at-law from his/her colleagues.

The peculiarity of specialization within the Bar is that it is inherent in attorney-at-law self-administration (corporate level) preconditioning the specifics of its organization and implementation of functions, as well as in attorney-at-law activities predetermining the specific features present in the functioning of its various organizational forms

Оксана Хотинська-Нор

(professional level). In both of these areas, specialization has an impact with two vectors: a) organizational and b) functional.

It is noted that scholars mainly consider branch-related differentiation of law as the basis for specialization. At the same time, the area of legal practice is also determined by the type of client (legal entity or individual) upon which an attorney-at-law or a law firm focuses.

The article emphasizes that the demand for specialization, for “profile” attorneys-at-law is largely determined and adjusted by the specifics of the market and economic development of a particular State. In this context, the article gives characterization to the concept of “lawyer boutique”, the emergence of which is an example of how specialization determines trends in the development of organization and functioning of separate forms of attorney-at-law activities.

It is emphasized that in Ukraine specialization of attorney-at-law activities is informal, being developed beyond the scope of legal regulation, and therefore is uncontrolled. Furthermore, the article highlights negative consequences entailed by the impact of attorney-at-law activities specialization which should be seen in the professional mystification and routinization of practice.

As a summary, a conclusion is made about the need for statutory regulation of specialization of attorney-at-law activities, since this will facilitate high-quality legal services by attorneys-at-law.

KEYWORDS: attorney-at-law; the Bar; attorney-at-law activities; specialization; specialization principle; professionalism.